

Příloha č. 1 – Projekt diplomové práce

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií – Katedra řízení a supervize v sociálních a
zdravotnických organizacích

Projekt diplomové práce

Etnografická studie stravy a stravování v Domově pro seniory

Praha, 24. ledna 2018

Bc. Jaroslava Žůrková, DiS.
Osobní číslo: 76029689
Imatrikulační ročník: 2013

Název diplomové práce

Etnografická studie stravy a stravování v Domově pro seniory

Klíčová slova:

strava – jídlo – stáří – totální instituce – etnografická studie

1) Formulace a vstupní diskuse problému, teoretické východisko

Jídlo¹ je neodmyslitelně spjata s lidským životem, neboť patří mezi základní fyziologické potřeby umožňující přežití. Strava a její kvalita je ve všech oblastech společnosti často diskutovaným fenoménem. Je kladen důraz zejména na její vyváženost, kvalitu potravin a zásady správné výživy, které ruku v ruce přispívají ke zdravému životnímu stylu (Roger, 1997). I přesto, že je jídlo v kontextu výživy v seniorském věku předmětem odborného zájmu, domnívám se, že toto téma není dostatečně reflektováno z hlediska sociokulturního.

Volba tématu diplomové práce je spjata s mým povoláním sociálního pracovníka a vnímám ji jako návrat zpět do praxe. Pro bakalářskou práci jsem zvolila téma, jak senioři vnímají prostor Domova pro seniory, jak s ním nakládají a do jaké míry jej konceptualizují jako svůj domov. V zaznamenaných rozhovorech se objevila kategorie, která poukazovala na význam jídla a režimu stravování v každodennosti s důrazem na odlišnosti mezi institucionálním „světem“ a domácím prostředím. Tento fenomén dalece přesahoval pouze výživovou funkci stravy. Nespokojenost u některých seniorů vyústila až k neakceptování společných stravovacích prostor s jasnou argumentací: zachování intimity a lidské důstojnosti (Čuřínová, 2011). Proto jsem zvolila fenomén stravy jako nosné téma etnografického výzkumu, vedoucí k přiblížení problematiky stravy a stravování seniorů na úrovni sociálních či kulturních souvislostí. Jídlo v sobě spojuje každodenní kalorickou nutnost a symbolickou stránku, účastní se utváření našeho těla, naší identity, našich vztahů i naší kultury (Fendrychová, 2014).

2) Cíle výzkumu

S přechodem do instituce se mění denní režim i stravovací rituály, které jsou s konzumací jídla spojeny. Otázka zní: Jak na tyto změny, související s přechodem do totální instituce, senioři reagují? Vládne i v této instituci režim spěchu, jak je ve své studii analyzuje Synek a

---

¹ V textu střídám termíny „jídlo“ a „strava“ dle kontextu jako synonyma i přesto, že k dosažení shody v terminologii by se mělo spíše jednat o označení „jídlo a pití“.

Carboch (2014) a na který narážím i ve své práci skrze provedené rozhovory (Čuřínová, 2011)? Jak vnímají senioři ve své každodennosti fenomén kolektivního stravování?

Důležitou část mého výzkumného zájmu tvoří prostory, ve kterých se jídlo podává, a také další prostory, kde si senioři sami stravu obstarávají, či snad i připravují. Jakou měrou participují na výběru stravy a mají možnost volby? Jak, kde a kým je realizována příprava stravy a její servis a jak těmito aktéry celá sociální situace stravy a stravování reflektována? Jakým způsobem je na stravování navázán individuální plán a standardy kvality sociálních služeb (Štegmánová, 2012)? Jakou měrou může být tento systém individualizován? Cílem diplomové práce je zodpovědět výše uvedené a další výzkumné otázky.

3) Struktura diplomové práce

Diplomovou práci rozdělím na teoretickou část se zakotvením v odborné literatuře, metodologickou reflektující proces etnografického výzkumu a část analyticko-interpretativní, která zachytí výsledky výzkumu v diskusi s odborným teoretickým zázemím projektu. K zodpovězení výzkumných otázek jsem zvolila kvalitativní strategii, konkrétně etnografický výzkum, jak jej popisuje Hammersley a Atkinson (2007). Po předem stanovené období budu součástí každodenního života obyvatel zvoleného Domova pro seniory v Praze, ve kterém se budu snažit získat data k zodpovězení výzkumných otázek. Podstatou kvalitativního výzkumu je jeho pružnost ve vztahu k výzkumným otázkám, které se často objevují až během výzkumu a mohou tak být průběhu pozměněny či dokonce nahrazeny otázkami zcela novými (Disman, 2008), což je, ve vztahu k fenoménu stravování, adekvátní vlastností umožňující rozvinout závěrečnou diskusi.

Jako základní techniku tvorby dat použiji zúčastněné pozorování, které Hendl (2016) popisuje jako účinný způsob, jak porozumět přirozeně probíhajícím rutinám, interakcím a praktikám v dané skupině lidí v jejich sociálním prostředí, a porozumět tak její kultuře.

Empirická část práce bude popisovat nejen prostředí, vzájemné interakce s personálem, ale také prožívání všech aktérů výzkumu i jejich každodennost. Jako doplňující využiji techniku polostrukturovaného rozhovoru, která vhodně doplní pozorování a může tak vytvořit komplexní obrázek o problematice stravování.

Obě techniky se navzájem prolínají; z rozhovorů získáváme témata pro pozorování a pozorování dává hloubku a oporu pro otázky rozhovoru. Technika polostrukturovaného

rozhovoru vychází z předem připraveného seznamu témat (Švaříček, Šed'ová, 2014). Jako zásadní nástroj záznamu z pozorování a rozhovorů využiji terénní poznámky.

V terénu je neméně důležitá role výzkumníka, jakým způsobem dokáže do zvoleného prostředí proniknout. Způsob, jakým výzkumník vyjedná vstup do terénu, může značně ovlivnit přístup k datům i informátorům a aby výzkumník mohl získat důvěru aktérů, vždy musí vysvětlit důvody svého pobytu ve zkoumaném prostředí (Švaříček, Šed'ová, 2014). I přes opakovaná ujištění a vysvětlování poslání výzkumu se výzkumníci v instituci s obdobným režimem střetávali s překážkami v komunikaci s informátory, neboť na ně bylo nahlíženo jako na „komisi, či kontrolu „zvenčí“, která má v kompetenci hledat chyby, napomínat, žalovat a trestat (Synek, Carboch, 2014). Vzhledem k tomu, že budu svůj výzkum realizovat v jiném výzkumném prostředí než svou bakalářskou práci, považuji vyjednávací strategii před vstupem do terénu za zásadní.

Budu se snažit, stejně jako Synek a Carboch (2014), seznámit s chodem Domova pro seniory a s pomocí klientů a pracovníků porozumět organizaci a průběhu stravování, dozvědět se co nejvíce informací o specifikách stolování seniorů žijících v instituci, ke kterému mi napomohou také interní dokumenty zařízení. V konkrétním prostředí s konkrétními pravidly se budu snažit porozumět tomu, jaké významy senioři vkládají fenoménu jídla a stravování v instituci. Z tohoto úhlu pohledu se také kvalitativní strategie ze své induktivní povahy jeví jako vhodný výběr, neboť postupuje od jednotlivostí k nějakým závěrům a výsledkem je porozumění zkoumané situaci. Součástí závěrečné zprávy bude analýza založená na segmentaci a kódování i úryvky citací z provedených rozhovorů. K zachování konzistence využiji jak kódování popisné, které je obsahem vybrané části textu, tak interpretativní, kterým výzkumník formuluje svou představu o jejím významu.

Harmonogram činností

leden – březen 2018	příprava projektu diplomové práce, studium relevantní literatury, příprava teoretické části diplomové práce
duben – květen 2018	vlastní výzkum (tvorba a analýza dat), příprava metodologické a analyticko-interpretativní části diplomové práce
červen 2018	finalizace diplomové práce

Seznam literatury:

- 1) ČUŘÍNOVÁ, Jaroslava. "Co si vezmu s sebou?" *Nakládání s prostorem klienty domova pro seniory: etnografická studie* [online]. 2011 [cit. 2018-01-23]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/96855>. Vedoucí práce Hedvika Novotná.
- 2) DARLINGTON, Yvonne, SCOTT, Dorothy. *Qualitative research in practice: stories from the field*. Buckingham: Open University Press, 2002. ISBN 0-335-21147-X.
- 3) DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0139-7.
- 4) FORETTE, Françoise. *Nouvelles problématiques du vieillissement*. Paris: Fondation nationale de gérontologie, 2007. Gérontologie et société
- 5) GOFFMAN, Erving. *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*. New York: Doubleday, 1961. ISBN 0-385-00016-2.
- 7) HAMMERSLEY, Martyn, ATKINSON, Paul. *Ethnography: principles in practice*. 3rd ed. Milton Park, Abingdon: Routledge, 2007. ISBN 978-0-415-39604-2.
- 8) HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- 9) FENDRYCHOVÁ, Lenka: Jídlo a prostor. In: MATOUŠEK, Roman, OSMAN, Robert (eds.). *Prostor(y) geografie*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2733-5.
- 10) PAMPLONA ROGER, Jorge D. *Vychutnej život!: kniha o zdravé výživě*. Praha: Advent-Orion, 1995. Život a zdraví (Advent-Orion). ISBN 80-7172-144-1.
- 11) SYNEK, Michal, CARBOCH, Radek. Profesionální slepota a režimy spěchu: Podpora soběstačnosti při jídle v institucionální péči o lidi s mentálním znevýhodněním. *Biograf*, (60): 59 odst. 2014. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanek.html?clanek=6001>
- 12) ŠTEGMANNOVÁ, Ingrid. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb v pobytových zařízeních pro seniory - etické aspekty* [online]. 2012 [cit. 2018-01-24]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/80739>. Vedoucí práce Zuzana Havrdová.